

12/02/04
15:42:34.6

א ר כ י ו ן ה ה ג נ ה
ר י ש ו ם נ ת ו נ י ג ד ו ת

UPED000M
RNN

הסימול מוזן במבנה 9999.8888 כאשר 9999=פוליגל, 8888=עדות עם אפסים מובילים
סימול: 233.00007 סימול ישן: _____ , _____

*שם מעיד: סוזנוב אלקנה _____
*אינטרנט: 2 סומן לאינטרנט ללא תמונה
תאריך מסירת העדות: 3021968_ *סטטוס: _____

נושא העדות: סוזנוב אלקנה - משפחתו על ענפיה השונים ודרכם מרוסיה לארץ. _____
ההתייבות בגליל בסג'רה יבנאל ובית גן. _____

התקופה עליה נמסרה העדות: 1011905_ עד 31121967
הערות: מקלטות זקני הישוב בגליל, מארכיונם הפרטי של בלחה ואורי שרפמן, -
בית גן יבנאל, פברואר 2004 (קלסר מס' 8). _____

השאלת העדות: _____ *יעד: _____ מעדכן אחרון: RNN 12/02/2004
*מיקום: _____ *מחסן: _____ ארון: _____ צד: _____ מדף: _____ פוליגל: _____

24 16 14 13 12 11 10 9 8 7 6 2 1
עזרה קרא הוסף עדכן בטל מלמ תקציר הבא נקה הצג-ת סרגל חזור סיים

זכרונות אלקנה סוזנוב מיבנאל

זכרונות אלה הועברו לכתב מהקלטות זקני הישוב בגליל.

ההקלטות נערכו ע"י אורי שרפמן מבית-גן(יבנאל) והם רכושם הפרטי של בלהה ואורי שרפמן.
ההקלטות נמסרו באדיבותם לארכיון בית יגאל אלון בגינוסר לתועלת הציבור כולו.

זכרונות אלקנה סוזנוב מיבנאל

לפי בקשת אורי שרפמן, יליד בית-גן שבבקעת יבנאל, אני מספר את תולדות משפחתי וזכרונותי
למען יזכרו הבנים והבנים את הדברים הללו.
היום, שבת - 3.2.1968 - עת ירד שלג בכל הארץ ועשרים שנה לקום מדינת ישראל.

הורי נולדו באסטרון, רוסיה.

אמא נולדה למשפחה עניה ובהתאם למסורת היהודית, כשהגיעה הבת לפרקה, בגיל 15 או 14 -
מצאו לה הוראים חתן. והחתן, אף הוא ממשפחה מסורתית ועניה. אבא היה אדם מבוגר בעל זקן.
כאשר ראתה אמא את חתנה המיועד כפעם הראשונה, נבהלה אבל כנראה שלא היתה לה ברירה.
לא היה שם רומן לוחט, הם התחתנו כנהוג בקרב משפחות יהודיות דתיות ששמרו על המסורת.
החתונה התקיימה בצילוי של מקרה חמור שארע לסבא.

באסטרון, מקום מגוריהם, היתה טחנת קמח שהעסיקה עובדים רוסים ויהודים. הסבא והאבא עבדו
בטחנה. הסבא שהיה ידוע במענה לשונו נכנס לויכוחים ולעימותים עם הרוסים. הויכוחים היו
בנושאי דת ואמונה, ופעם אחת, הזהיר אותם הסבא שיספר לבעל הטחנה שאף הוא היה ג'יד
(יהודי) שהם גונבים מהטחנה. יתכן שהוא מימש את איומו ויתכן שלא, בכל אופן ביום החתונה
הרוסים רצחו אותו וזרקו אותו לוולגה. למסורה לא הלכו והשתיקו את העניין. והחתונה,
כמובן התקיימה בצניעות גדולה. העד בחתונה היה מאיר דיזנגוף ז"ל שהיה ראש עיריית
תל אביב. אחרי המקרה הזה החליטו לעזוב את רוסיה. ניצוץ הבריחה נדלק.

מאיר דיזנגוף שהיה חבר הוועד הארצישראלי, הציע לעבור לאודיסה בדרך לארץ ישראל או
לארגנטינה. מאיר דיזנגוף אמנם עבר לאודיסה והם נשארו. מצבם היה קשה מאוד, כמו כן
נולדו מיד שני ילדים, יעקב - בכור האחים ושרה בכורת האחיות. והנה באה שנת בצורת,
אספו את כל המטלטלים שלהם והחלו לנדוד אחר הפרנסה. הם הלכו מאסטרון לקוקז.
הקוקזים היו שונאי יהודים אבל הסטרים אהבו אותם ואומרים שסיבת האהבה הזאת היא -
ברית המילה.

הם היו בדרכם אל מעבר להרים, שם אמרו להם - מצויה חיטה בשפע ויש עבודה.

הטטרים, ניסו למנוע בעדם מללכת הלאה ואמרו להם שגם מעבר להרים היכה השדפון כל חלקה טובה. הם, יהודים עקשנים החליטו להמשיך בדרכם ונתקלו בצרות שונות ומשונות לאורך הדרך כהתקפת זאבים, גשמים וכד'.

בסופו של דבר הגיעו למקום שבין טיבליסי לעמק הקוקז. במקום זה צמחה חיטה והיתה עבודה. אבי שהיה חקלאי מצא עבודה בקציר, עבד אצל גויים תמורת החלק החמישי.

אבי קצר בחרמש בעל שלוש שיניים שאסף שיבולת לצד אחד ואת הקש לצד אחר. אמא כמוכן עזרה לו בעבודה וכן טיפלה בשני הילדים. הם עבדו בנאמנות וקיבלו באהבה את כל תלאות החיים. כשפרצה מלחמה קשה בין הקוזקים לבין הטטרים, נאלצו לעזוב את המקום ולהמשיך בנדודים. וכך הגיעו לבקו. בבקו, אבא עבד תקופה מסוימת במעינות הנפט. כשנודע להם שהוא ג'יד, נאלץ לאסוף את משפחתו, לעזוב את עבודתו ולהמשיך לנדוד. גויים טובים עזרו להם לברוח חזרה לטיבליסי, שם המשיכו לעבוד בחקלאות עד אשר בסופו של דברנסעו לאודיסה. הם סיפרו, שכאשר שהו בקוקז, ניסו למצוא את תבת נוח והתאכזבו מאוד כאשר התבה לא נמצאה ולא ניתן להם אישור לסיפור התנכי.

כשהגיעו לאודיסה, נתקלו במאיר דיזנגוף. מכיון שלא היה להם כסף נאלצו לעבוד. אמי עבדה אצל מאיר דיזנגוף כעוזרת בית ואבי עבד בנמל. כדי לעלות לארץ באותם הימים נזקקו לכסף רב וכך במשך שלוש שנים של עבודה הצליחו לחסוך מעט אבל לא מספיק. הם היו חיבים להגיע לארץ, המצב דחק, אבל בתור יהודים זה היה בלתי אפשרי. מאיר דיזנגוף שלח את אבא ללבנון בתור צלילן וכאן קיבל רשיון לעלות ארצה בתור כומר. כשהגיע ארצה, הגיע כמוכן ליפו. אחיו קיבל את פניו בנמל ומהנמל עבר ישר לסג'רה והתחיל לעבוד בתנאים קשים ביותר. האמא שלי היתה עדיין באודיסה. אבא הגיע ארצה בשנת 1900 ושנה וחצי אחרי הגיעה אמא. בהיותה באודיסה ניסתה לעלות ארצה בכל מיני דרכים. היא טענה שהיא אלמנה ורוצה לראות את ירושלים ואת ארץ הקודש. בסופו של דבר קנו אישור רפואי שהיא חולה וזקוקה למזג אויר נוח יותר. התורכים נתנו לה לנסוע מבלי לבדוק אם היא יהודיה או לא.

כשהיו עדיין באודיסה, נשאלו הורי לאן הם רוצים לנסוע - לארגנטינה, או לאמריקה - הם כמוכן רצו לנסוע לארץ-ישראל שהיא ארץ היהודים - ארץ הקודש. לשם הם רוצים לנסוע ושם הם רוצים למות.

גם אמא הגיעה כמוכן לנמל יפו - נמל חיפה עדיין לא היה ובודאי שלא היו נמלים אחרים. האוניות עגנו במרחק של כ-2,000 מטר מהחוף ואל החוף ניתן היה להגיע בסירות. הערבים שהשיטו את הסירות מהאוניות אל החוף התייחסו אל הנוסעים בגסות רבה למרות ששולם להם כסף רב בעבור השרות הזה.

אבי והדוד של חיכו לאמא בנמל יפו. שם לקחו דיליג'אנס ונסעו לסג'רה. המשפחה התמקמה בסג'רה. התנאים היו קשים ביותר. היתה כמובן בעית מים חמורה. מים לא היו וצריך היה למלא כדי מים כדי שיהיו מים לשתייה, לרחצה, לבישול ולכביסה. ומכיון שהיו דתיים, בעית המים היתה חריפה במיוחד כימי ששי כשהיו צריכים להתכוון לשבת. כדי להגיע למעין היו צריכים לרדת 40 מדרגות והיה ערבי אחד שנעבור בישליק אחד היה מביא פח מים להורי וזה שימש אותם לרחיצה וכביסה ולכל שאר הדברים שהיו נחוצים לכבוד שבת.

הורי היו אנשים דתיים והמשיכו להיות דתיים גם בסג'רה. אבא התחיל לעבוד בחקלאות אצל פיק"א, בעיקר כהכשרה ליציאה להתישבות. הם חלמו ללכת להתישבות ביום מן הימים. התנאים היו קשים מאוד. קיבלו בישליק וחצי ליום וקשה היה להתקיים ולקיים משפחה. אכלו עדשים ותפוחי אדמה, פיתות ערביות וכל דבר שהיה אכיל בימים ההם. צרות לא חסרו להם. אבא היה פועל חרוץ. הוא עבד עם בן גוריון שנחשב כמנהיג בין הפועלים. הוא היה מפעילי התנועה העובדת ולחם שהפועלים יקבלו שכר טוב יותר כדי שאפשר יהיה לאכול טוב יותר. אני זוכר שאמא שלי היתה אומרת - נורל, זה בן גוריון לא אהב לעבוד, תמיד ארגן מהפכות בין הפועלים -

בכל זאת, אבא עבד כשנה וחצי בסג'רה במסגרת הפיק"א. הוא סיפר שתמיד היו שביתות או מטעם הפועלים או מטעם הפיק"א. אחרי שנה וחצי הוא החליט להיטיב את מצבו הכלכלי ויחד עם פועלים אחרים, הוא החליט ללכת לעבוד בבנין בירושלים. עבודת הבנין בירושלים היתה בעיקר עבודת חציבה באבן הירושלמית. לא היו מכונות באותם הימים, הכל נעשה בצורה ידנית ובשיטות פרימיטיביות. זה לא מצא חן בעינינו, זו היתה עבודה קשה ביותר. ואז החליט ללכת לעבוד בים המלח. תנאי העבודה בים המלח היו גם הם קשים ביותר אבל המשכורת היתה טובה והוא עבד שטכחצי שנה. אחרי שחלה מספר פעמים לא היתה לו בררה והוא חזר לסג'רה.

את הקניות הגדולות של הפרודוקטים העיקריים עשו בחיפה. מדי פעם היו רותמים עגלה לסוסים או לפרות ונוסעים לחיפה לקנות מצרכים כגון - סוכר, קמח, שמן, אורז וכו'. מצרכים שניתן היה לאחסן לתקופה ארוכה. חנויות מכולת לא היו וקנו בכמויות גדולות לתקופה ארוכה. בכסף שהשתכרו בפיק"א קנו את המצרכים - קראו לזה "מוני". באחת הפעמים שנסעו היתה להם התקלות עם שורדים.

הם השאירו את הילדים אצל קרובי משפחה ויצאו לחיפה בעגלה. הגיעו לחיפה, ערכו את הקניות והתחילו לחזור הביתה. ליד ג'דה (רמת ישי) נזכר אבא לפתע ששכח משהו בחיפה. הוא החליט לחזור על עקבותיו. אז הוא אמר לאמא - את תשארי עם העגלה ואני אשוב לחיפה עם הפרדה. כשאגיע בחזרה אתן לך "סיגנל" (סימן) - צפצוף - ותדעי שזה אני. אמר נשאה לבדה עם העגלה העמוסה.

אמא החליטה לעלות על הגבעה מפחד שמא יתנכלו לה הערבים. היא ספרה שכל הזמן רעדה מפחד. אבי יצא לדרך בערך בשעה שבע בערב. הגיע לחיפה, לקח מה ששכח והתחיל את הדרך חזרה לג'דה בדרך עצרו אותו שודדים - חוואג'ה, אמרו לו - אנדק סיגרה? (אנחנו רוצים סיגרה) מכיון שהם היו חמושים ואבי לא - אמר להם - קחו מה שאתם רוצים. אז הם אמרו לו - אנחנו רוצים את הפרדה. פתאום עלה לו רעיון, היה לו בקבוק יי"ש, הוציא את הבקבוק וכיוון אותו אליהם כמו שמכוונים אקדח. ואמר להם - אם אתם לא מנתלקים מיד, אני יורה בכם. היה ליל ירח, וצוואר הבקבוק נראה להם כקנה של אקדח. הם נבהלו והסתלקו ואבי ניצל. כשהגיע לג'דה, נתן את ה"סיגנל" ואמא שיעדה מפחד במשך כל הזמן יצאה ממחבואה על הגבעה. על יד נצרת, נפגשו פעם נוספת בשודדים. כאן אבי לא חשב רבה, הצליף בסוסים בשוט והסוסים פרצו בדהרה והגיעו לסג'רה בשלום.

המצב בסג'רה לא השתפר. אמנם לא היו מחלות אבל המצב הכלכלי נשאר כבי רע. ומכיון שאבא רצה להיות חקלאי, הגיע לבית-גן. הם גרו בחושות על החירבה. הגשם היה חודר פנימה והתנאים היו קשים. זו בעצם היתה התחלת החקלאות בבקעת יבנאל. בכל בית גן ישבו אז כ-30 משפחות והם גרו בחושות ולא באוהלים. אבל למרות תנאי החיים הקשים הם שמחו להיות עצמאים. אחד מפקידי הפיק"א היה רוסי במוצאו ושמן לעזור להם, כי גם מוצאם היה מרוסיה. יושבים לא היו בסביבה והם קיבלו אדמה כאריסים לעיבוד. ריו עימותים לא מעטים עם הערבים באזור. הקנאה במתישבים האלה שהצליחו בעיבוד האדמה וביבול הטוב שקיבלו יצרה בעיות לא מעטות והיו ממש פרוגרומים.

פעם אחת אבי היה בשדה, ניגש אליו ערבי ושאל - מדוע אצלכם כבר יצא ואצלנו עוד לא? ענה לו אבי - אתה רואה, אנחנו נעזרים בטכניקות חדשות, חורשים בביסוק (שתי כנפיים וגלגלים - חריש רחב יותר) ובכלל אנחנו עובדים בשיטות עבודה שהבאנו אתנו ואתם יושבים בבית, והנשים שלכם עובדות או החמורים והשוורים עובדים ואתם אינכם עובדים. אנחנו, חביבי, עובדים בחריצות ומתמסרים לחקלאות ואז ברור שהתוצאות תהינה טובות יותר.

ואז אמר הערבי - אנחנו לא נשלים עם זה! אנחנו ניקח את ראדמה שלנו בחזרה. הקטטות שהיו יצרו מצבים לא קלים ומתחים רבים. ואז התארגנה הגנה עצמית ואנשים החזיקו נשק. לאבי היה רובה אסמלי, יונוי או טורקי, זה היה רובה ארוך כזה, גבוה יותר מבן-אבם היו לו כדורי דום-דום והם עשו רעש כמו רעש של תותח. לעבודה יצאו כולם באופן מאורגן. כולם עבדו ביחד באותם השטחים - בפגאס, או בשטח בית-ג'ף או בשטח האסדורים, או הזומזומיות. עבדו במאורגן וכך התארגנה גם ההגנה. התבואות שלנו הצליחו. שילמנו את החומש למסים. ולפעמים היו שנות בצורת ואז התארגנה גם התאחדות האכרים.

הם עזבו את בית-גן ב-1905 ועברו לחירבת יבנאל - ימה.

יבנאל נבנתה במקום נמוך ולא במקום אסטרטגי, גבוה. מקורות המים והמעיינות היו במקום גבוה ובכדי לקבל מהם מים נאלצו לבנות את יבנאל במקום נמוך יותר. באותם הימים לא היו "מוטורים" ולא היתה דרך אחרת לקבל מים. המים הובלו במרוכז בעזרת צינורות. ומכיון שלא היו מים בשפע חילקו את המים לפי רחובות - פעם רחוב זה ופעם רחוב אחר. היה יהודי אחד בשם דניאל ברושטיין שחילק את המים, בידיה היו המפתחות והוא חילק לפי סדר שנקבע. כמוכן שמי שגר נמוך יותר קיבל יותר מים והיו מריבות וצעקות בלי סוף. כל מתישב שהתישב על האדמה שלו חתם על חוזה עם פיק"א. (האדמה הוגרלה בין המתישבים וכל מתישב קיבל 270 דונם אדמה. באותם הימים, 900 מ"ר היו דונם אחד).

44 מתישבים היו בסך הכל. חלק ממתישבי בית-גן עברו ליבנאל וחלק נשארו בבית-גן. משפחות רצו להתאחד כמו למשל דודי בנימין סקוביץ-יצחקי אבא של שמואל ודוד. הורי, בכל אופן, הגיעו ליבנאל ב- 1907 ועלו להתישבות. הם קיבלו עזרה מפיק"א כמו האחרים. ציוד חקלאי, מחרש ופרה ותקציב לשנה. באותו זמן קמה התאחדות האכרים שהשתלטה על 15 ישובים בגליל התחתון. ישובים אלה היו קשורים אליה וקבלו תקציבים והלוואות. אם היתה שנת בצורת קיבלו חיטה כעזרה, מישוה היה צריך לעזור בכלכלה. והתחלה ביבנאל היתה קשה. בית-ספר עוד לא היה והילדים עזרו בעבודה. החקלאות היתה פרימיטיבית וההוצאות היו רבות. היו צריכים לשלם לפקידות, להנהלה ומסים לממשלה. בין אם ריה ובין אם לא היה צריך היה לשלם ואיך העריכו את גובה המסים? את כל התבואה שנקצרה בשדות ויו מערמים לערימה בגורן. אז היה בא גובה מטכריה עולה על הערימה (חיטה, שעורה, ערשנים, פולים או חומצה-) ומעריך את המסים - ה"חומש". אבי, היה לו קצת שכל, היה לוקח את הפרידות, עולה על הערימה ומהדק אותה כדי שתראה קטנה והמסים יהיו יותר נמוכים. ומשנקבעה הערכה צריך היה לשלם.

מלחמת הקיום היתה מלחמת הישרדות. כשעלו על הקרקע וחילקו את האדמה, היו החלקות מעורבות, היו חלקות קרובות והיו רחוקות והיו כאלה באמצע. העבודה היתה מאורגנת. בכל מקום עבדו ביחד. קרובי משפחה וחברים טובים. במושב היו גם גניבות, בעיקר גניבות רכוש והתארגנה שמירה. כשגנבו את הפרות למשלם היתה ממש מלחמה ליד מנחמיה. האכרים יצאו עם נשק או עם חרמשים וכלי עבודה אחרים, מה שבא ליד, כדי להחזיר את הרכוש ותמיד תחזירו. לא היתה פעם שהרכוש שנגנב מיבנאל לא חזר לבעלים. פעם אחת גנבו ליוסף קורקין פרידות והגיעו עד לרבת-עמון. אנשי יבנאל התחפשו לערבים, שלמו שוחד והחזירו את הרכוש הגנוב. כשתפסו את הגנב אסרו אותו או שהיכו אותו במכות. המוסקובים הפחידו את הגנבים. הם היו עובדי אדמה ודרך ההגנה היחידה שהכירו היתה - אני או אתה! קום והרגו לפני שהוא יהרוג אותך!

שם הלך לפניהם ביבנאל.

דבר אחר אני זוכר - כשהייתי בן 4 נכנסו האנגלים ליבנאל. לאחי אליהו היה רובה והוא נסע מיבנאל לכנרת ונתפס ע"י האנגלים ליד פוריה. כשהם הגיעו לכאן במכוניות שלהם - אנחנו לא ידענו מה זה מכוננית - חשבנו שאלה הן מכונות-פלא. אני זוכר היטב שכאשר נתפס אחי אליהו

בלי רשיון נשק בידי, אסרו אותו האנגלים והביאו אותו הביתה, באו שלוש מכוניות וערכו חיפוש בבית. אחרי חצי שעה הביא להם אחי רשיון ואז במקום לעשות לו צרות - התנהגו יפה. אפילו שיבחו אותו על זה שהיה לו רשיון להחזיק בנשק, הוא אמר להם כי החזיק ברובה כי יש התנפלויות בדרך והרובה משמש לו כהגנה עצמית. הם נתנו לו מתנות, כל מיני דברים. ההורים עבדו בחרמשים ובמגלים. את החריש עשו בבוסוק, 2 כתפיים ומחרשה עם זוג פרדות. בדרך כלל יצאו לעבודת השדה בבוקר השכם, בשעה שלוש לפנות בוקר. חרשו וזרעו. צריך היה להספיק הרבה ביום העבודה כי השטח היה גדול. את התבואה היו קוצרים בחרמשים עד אשר סוף סוף הביאו את המאלמת. המכונה שקצרה וקשרה. ואחר כך היתה מכונת הדיש - טרקטור ענק עם גלגלים ענקיים. שמו עליו ברזלים כדי שלא יתחפר. הטרקטור היה גבוה, הערימה היתה בגובה של 10 מטרים ומכונת הדיש היתה בגובה של לפחות 5 מטרים כאילו היתה איזה בית. 10 או 15 איש היו מוסרים תבואה אחד לשני. הכניסו את התבואה מלמעלה למכונת הדיש וזו היתה דשה מוך לחוד וחיטה לחוד. אף אחד לא רצה ללכת ליד המוס בגלל האבק, ובעיקר זו היתה עבודת התימנים שעלו להתשבות מאוחר יותר ב- 1918. התימנים הגיעו מתימן ועבדו כפועלים וכוח עזר.

אבל בדרך כלל החקלאים עזרו זה לזה - אתה היום אצלי, עוזר לי ומחר אני אצלך - עוזר לך. הפועלים שהגיעו מאוחר יותר עבדו בעבור לירה וחצי וקיבלו הכשרה אצל האיכרים. יהודי נהלל ויהודי כפר יהושע קיבלו הכשרה ביבנאל לפני הקמת הישובים עצמם. האנשים עבדו מחושך עד חושך.

היו ביבנאל משפחות שהחזיקו משפחות ערביות בחצר, וכאשר היתה עבודה רבה - עבדו כולם ביחד.

ובני הנוער שיחקו ביחד כדורגל.

אבל היו התנגשויות. אני זוכר שפעם אחת בשבת אחר הצהריים שיחקנו כדורגל ושמענו לפתע יריות שבאו מחורשת יבנאל. הסתבר שהיתה הכרחה ב"דרך החורנים", הדרך מרבית עמוק לעכו. כאשר שומר השדות ביקש להזהרות לא הזדהו ואז פתח ביריות. כמובן שהיה רעש גדול, הנוער תפס סוסים ופתחו במרדף. כמובן שהמבריחים נתפסו. הביאו אותם למושב ומסרו אותם לממשלת המנדט. אני זוכר התנגשות בוואדי פ'ג'אס, שורדים שדדו את עדר הכבשים. האחים שלי השתתפו אז יעקב ואליהו הם היו אז צעירים. השורדים היו למטה עם ועדד ורצו לעבור את עבודיה לעבר הירדן וחטמו להם את הדרך. שניים מיבנאל נפגעו אז. אבל העדר הוחזר למושב. אנשי יבנאל הרגו להם איזה שמונה.

באותם הימים התארגנה וקמה התאחדות האכרים כגוף חוקי ומורר. כאשר קם הגוף הזה, לא נאלצו האכרים לפנות למוסדות הפיק"א בחיפה אלא יכלו לפנות לפקיד שישב ביבנאל. התאחדות האכרים פעלה ממרכז ראשי ביבנאל וטיפלה באיכרי הגליל התחתון. איכרי יבנאל, בית-גן, מנחמה כנרת, מצפה ומגדל יכלו לפנות להתאחדות האכרים בלי כל קושי כשהתעוררה בעיה אישית או כל בעיה אחרת. אם היתה זו שנת בצורת או חס וחלילה קרה אסון במשפחה, או שהיתה בעיה של פיתוח. המשדר הראשי היה ביבנאל ויבנאל היתה קשורה עם הפיק"א. בשנים הראשונות לא התנהלו העניינים כל כך טוב, לא היה נסיון לאנשים והפתרונות לא תמיד היו טובים כל כך. לדוגמא החליטו לאחסן את התבואות במחסן אחד גדול - "אוסס" - הכוונה היתה להוביל את התבואות לחיפה מריכוז אחד. והנה באה מלחמת העולם הראשונה, החליטו לעכב את משלוח התבואה במחסן כדי לקבל מחירים גבוהים יותר. התבואה פשוט התקלקלה והרווח יצא בהפסד. לא היה מי שיקנה את התבואה וה"אוסס" לא החזיק מעמד. אז התארגנה חברת "תוצרת ואשראי". החברה היתה מורכבת מחקלאי המקום שניהלו בעצמם את העניינים הפנימיים והחיצוניים. היתה חנות כללית שסיפקה לאכרים את צרכיהם וכמוכן שהיה מי שהיה שבע רצון ומי שלא היה שבע רצון. זו היתה תקופה לא כל כך רעה. למשל, ניתנה עזרה כספית ללימודים. כשילד רצה ללמוד במקוה ישראל או במקום אחר, נאלצו האכרים לבקש עזרה כספית. המשפחות היו מרובות ולדיים וכסף למימון לימודים לא היה. וכך בהתאחדות האכרים היתה נערכת הגרלה מי ילך ללמוד ומבני יבנאל היו שיצאו ללמוד במקוה ויצאו מוצלחים מאוד ויש להם שם עד היום. התאחדות האכרים החזיקה מנגנון שעזר לאכרי יבנאל ולאכרי הסביבה. יבנאל החלה להתרחב. איכר שהיה לו בן שעמד להתחתן, בנה הבן תוספת לבית ההורים - חדר ואולי גם מטבח וקיבל תוספת אדמה של 100 דונם. היו שבעה איכרים כאלה ביבנאל. ומכיון שרצו "להחזיק" בבנים האלה, אפשרו להם לחיות שם. הבן עבד יחד עם ההורים ויבנאל התפתחה. כמו כן, פעלה התאחדות האכרים בנושא המים. יבנאל סבלה ממצוקת מים ובכדי להגדיל את מספר התושבים מ- 600 (שטח בקעת יבנאל - 25,000 דונם) חיפשו מקורות מים. את הקידוח הראשון עשו על הגורן ליד רמיעין בשנת 1921. זה היה קידוח שנעשה בעבודת-יד. עובדי הפיק"א הביאו מקדח עם מנוף ועל רמנוף הזה התרומו 6 אנשים וקפצו - זו היתה ממש עבודת פרך. הם הגיעו אמנם לעומק של 19 מטר ומצאו מים אלא שהאכזבה היתה מהירה, אלה היו מים עליונים. האיכרים נדרשו בתמורה לקידוח המים להחזיר 50 דונם אדמה לפיק"א ותמורתם קיבלו 20 דונם השקאה כשבתוכם 10 דונם פרדס. לאחר האכזבה מהקידוח הראשון הביאו מכונות משוכללות יותר. הגיעה מכונת קידוח גדולה שעשתה את העבודה בעצמה, הניפה את המנוף וקדחה. וככה הגיעו לבאר הראשונה ליד חורשת יבנאל במרחק של קילומטר בערך, זה היה בשנת 1929. הקידוח ארך כשנה וחצי אבל סוף סוף היו מים ובשפע. כ- 350 קוב לשעה. כמוכן שפיק"א שמחה והאכרים שמחו מאוד - הנה יבנאל יכולה להשתוות לעמק הירדן ואפשר להתחיל בפיתוח.

הנה עתיד החלום להחגשם, אפשר להתחיל בפיתוח.

וקם מפעל רציני.

באותם הימים החלו לחשוב גם על משק מעורב. פקירי הפיק"א נסעו לסוריה או ללבנון וקנו פרות דמשקאיות או ברותיות וכל איכר קיבל פרות, כמו כן היימו לולים. בסך הכל חיפשו פרנסה אבל בעיקר קיום, הילדים גדלים וצריך גם להם לעזור. במקומות רבים גדלו הילדים ועזבו הלכו העירה - מעטים נשארו. זו היתה בעיה קשה מאוד. קשה היה לקיים משפחה נוספת בתוך אותה יחידה חקלאית. כמובן שההישג הגדול היה מציאת המים והתארגנות "תוצרת ואשראי" שהיתה אגודה שפעלה יפה מאוד. כמו כן התארגנה באותם הימים קבוצת הפלחה, קבוצת אכרים שהתארגנה לעבודה משותפת ולעזרה הדדית. זו היתה קבוצה נפלאה, העבודה היתה משותפת והדאגה למשפחות היתה כנה. בתקופה מסוימת חשבו לפתח ביבנאל תעשיה. ובשנת 1922 החלו לפתח את הטבק. לא חשבו על תעשיה מתוכנמת באותם הימים. בזכרון יעקב ובראשון לציון החלו לפתח את היקב וביבנאל את הטבק. הטבק אינו צורך הרבה מים וגם העבודה לא היתה רבה. באו מהנדסים ומדריכים מחברת פיק"א ולמדו את המחשיבים איך לגדל טבק. אנחנו היינו עדיין ילדים אבל מיד רתמו אותנו לעבודה. אבי היה עושה ערוגות, מזבל וזורע. הזריעה היתה נעשית כסבת, בעונת החורף וכמובן שבעונה זו לא צריך היה להשקות. מי המעין הספיקו. אני זוכר שההשקיה נעשתה בדלי או במשפך. כשגדלו חשתילים והגיעו לגובה של 10-15 ס"מ, (זה קרת בדרך כלל באביב, בתקופה שלפני פסח.) צריך היה להשקות והפרו בורות בעומק של 2 מטר ליד המעינות או בגורן ושם היו מי תהום. מהמים האלה היו משקים את הערוגות. מילאו חביות והביאו את החביות לשטח הזרוע. עבודת שכירה ועבודת פועלים לא היתה קיימת זו היתה עבודה עצמית ואז פשוט גייסו את כל בני המשפחה. בנים, בנות כל מי שיכול היה לעבוד. יצאנו לעבודה בבוקר השכם. התורים נתנו הוראות והילדים עבדו ברצון או שלא ברצון. כולם קיוו שאפשר יהיה להתפרנס מהטבק. הרי מעשנים בכל העולם. ואם יבואו תושבים נוספים ליבנאל הרי שגם להם יהיה ממה להתפרנס. וכך הקימו צריף גדול שהיה אמור לשמש כבית החרושת לטבק. הצריף עמד ליד בית הכנסת. את הטבק קטפו בבוקר השכם כשהוא רווי סל. אם קטפו מאוחר יותר כשהעלים כבר יבשו היה חשש לרקבון. כשהעלים היו רוויים סל ניתן היה לקשור אותם בקלות. וכך יצאו לקטוף את הטבק בבוקר השכם, ילדים קטנים קמו קטפו הניחו בארגזים מבלי לקפל את העלים או שהביאו אותו בידיים. אז היו הולכים לבית הספר וכאשר היו חוזרים הביתה מבית הספר במקום להכין שיעורים ישבו על מחצלאות והשחילו את העלים הצהובים במחט לשרשראות באורך של מטר וחצי ושמו לייבוש בתוך ה"בוידם" של הגג. ה"בוידם" היה החלל הריק שהיו מתחת לרעפי הגג. כל האיכרים ביבנאל ובבית גן גידלו טבק. האיכרים כמובן נזהרו שלא לקחת גרם אחד של טבק לצרכיהם הפרטיים כי הטבק היה שייך לממשלה. התחרות היתה גדולה וכמובן שהמחירים ירדו. כמו כן אי אפשר היה לעמוד בתחרות עם הארצות השכנות והיו הפסדים. בסופו של דבר אחרי עמל רב של שלוש שנים, היינו מוכרחים לשרוף את כל מה שנשאר מהטבק לעיני פקירי הממשלה. איכר שהשאיר ברשותו טבק היה צפוי לקנס גבוה ואפילו למאסר.

הגרש הגדול של תושבי יפו-תל אביב היה בימי מלחמת העולם הראשונה. התורכים עלו צפונה וגרשו את הזרים שלא היה להם רשיון ישיבה מקומי. אנשים גורשו אז לחוץ לארץ ולגליל התחתון. ביבנאל הקימו מעבר. בחורשות שבינ-גן ליבנאל בנו להם צריפים. הצפיפות היתה גדולה, לא היו מים זורמים להתרחץ ועבודה לא היתה. היו מחלות כמו חולירע וטיפוס והרבה מתו והם קבורים ביבנאל ולא יודעים אפילו את שמותיהם.

מקרה של שוד היה ביבנאל וצריך היה לגייס את האכרים למרדף אחרי השודדים. דוב יופה ומשה גוטרמן רדפו אותם בדרך בין יבנאל למנחמיה, הם הגיעו עד השמסין. נשק חם לא היה ונלחמו עם מקלות ונבוסים. משה גוטרמן קיבל מכה ברגל ונשאר נכה כל ימי חייו, דוב יופה נפצע מכדור ואני זוכר שהרכיבו אותו על הסוסה שלו והכניאו אותו. היה לנו רופא מצוין ששמו היה דר' יופה (ולא היו מאותה המשפחה) והוא הציל אותו.

ביבנאל חשבו תמיד על פיתוח ושיגשוג. ואז היתה הצעה לפתח את ענף המטעים. הקציבו שטח אדמה על ה"טיארות" מול אלומות. העבודה בענף זה לא היתה רבה וכן לא צריך היה מים, שלא היו בשפע. ואז שתלו מטעי שקדים ומטעי זיתים. המטעים נטעו בעזרת ובהדרכת הפיק"א והתאחדות האכרים. ואני זוכר שבפעם הראשונה, בחודשי שט-אדר גלינו את הפריחה של עצי השקד והפריחה דמתה לשלג. השקדים היו טובים והזיתים היו לשמן. ואפילו עשו "בית-בד" בצריף הטבק, עשו שמן ומכרו וזו היתה פרנסה למשפחות חדשות שהגיעו. תושבי יבנאל, העסיקו את הילדים בכל עבודות הידיים שהיו - הילדים היו הקורבן, הם קטפו והם קלפו אבל יום אחד חוסלו מטעי השקדים, מחלת "אקפנודיס" השתלטה על העצים וחיסלה את המטעים.

מקרה מענין אני זוכר מזמן ילדותי - אבי היה נוהג להתפלל את תפילת הגשם. הגשם באותם הימים קבע את חיי האכרים. אני זוכר שראיתי את אבי לוקח טלית ומתפלל. אני עשיתי בדיוק כמוהו. יום אחד, באמצע החורף, לא ירדו גשמים, לקחתי סדין גדול, (טלית לא יכולתי לקחת) התעטפתי בסדין, יצאתי לחצר והתחלתי להתפלל. בחצר שלנו היו פרות ופרדות, אווזים, ברווזים ותרנגולות כלב וחתולים - והתחילה מהומה גדולה. אני באמצע החצר עומד, מתנדנד ומתפלל, החיות שנבהלו החלו להתרוצץ ולהתעופף ואז כמובן יצאו הורי ובאו השכנים לראות מה קרה ועל מה המהומה הגדולה.

חשבתי שירד גשם אבל כנראה שזו לא היתה התפילה הנכונה כי גשם לא ירד.

בתקופה ההיא היו לנו שומרי שדות אבל המצב דרש שומרים נוספים ואז קם ארגון "השומר". השומרים חברו יחד ממושבות הגליל התחתון, מנחמיה, מצפה, כנרת, כפר תבור ויבנאל. ביניהם היו בן צבי, נחמני, ראובן קורקין ואחרים. הם אכלו אצל אמא שלי. רכבו על סוסים והיה להם נשק ליגאלי ונשק בלתי ליגאלי. היו להם הצלחות רבות, הם ריוו את הגרעין ל"הגנה".

בית הספר העממי ביבנאל נוסד מה"חדר". בהתחלה לימד הרבי את תלמידי המושבה וכאשר גדל מספר התלמידים קם בית הספר העממי. בני המקום שגמרו את בית הספר המשיכו ללמוד במקוה-ישראל. כשאני הייתי ילד בן 10, אני זוכר שערכנו קבלת פנים לברון רוטשילד. הוא היה צריך לבוא ליבנאל לביקור. כיתות א', ב' וג' חיכו לו ליד שרונה עם פרחים ביד וכאשר הגיעה שירת המכובדים, 7 מכוניות כשדגל תכלת-לבן מתנוסס על המכונית וראשונה, קפץ הברון והצטרף לריקוד "הורה" אתנו הילדים. אני זוכר את המורים שהיו אז - בר סמכא ודן אורי, וכן שתי המורות שרה בורג' ינסקי מסג'רה ובתשבע לונץ מיבנאל.

הברון חמך בהקמת בית כנסת ביבנאל. סוף סוף עמד לקום מבנה של ממש אשר בו היו אמורים להתפלל תושבי יבנאל, בית גן ומשמר השלושה. הכסף ניתן לקבלן שלרוע המזל מעל בתפקידו. הבולקים שהכין למבנה התפוררו ממש מתחת לידים, כמויות הברזל והמלט לא תאמו את הדרוש. אני זוכר שערב אחד, אנחנו למדנו בדיוק, שמענו רעש נוראי. אבק התרומם בכל הסביבה ולא ראינו שום דבר. שמענו קריאות "הצילו", "הצילו!" - כאשר שקע האבק, התברר שכל מבנה בית הכנסת קרס והתמוטט ואחד הפועלים נהרג. אנשים שניסו לקפוץ החוצה נפצעו ואני זוכר שאחד הפועלים נשאר לכוד בין הברזלים. ואז, הגיע ברוך ליפשיץ עם המכונית שלו, מכונית שאותן יצר כעצמו, והוא הצליח לחלץ את הפועל הזה מתוך המפולת. מובן שהקבלן הואשם באסון הנורא הזה. הקבלן התאבד והברון נאלץ לתרום פעם נוספת תרומה לבניית בית הכנסת ביבנאל.

הברון דאג גם לכביש שיקשר בין המושבות. אני זוכר את סלית הכביש בין יבנאל לכינרת. אנחנו הילדים השתתפו בסלילת הכביש הזה בהובלת ה"סולינג" אפשר לומר שזו היתה העבודה העברית הראשונה בארץ. נסללו אז הכבישים בין צמח לטבריה ובין יבנאל לכנרת וזו היתה כולה עבודה עברית טהורה. גם המהנדסים והמתכננים, הפקידים והנהלה. רחקלאים באזור הובילו בעגלותיהם את ה"סולינג" והחפץ. כאשר הסתיימה העבודה, הכביש בין יבנאל לכנרת נגמר הוזמן הברון ג'יימס רוטשילד הכן של בנימין לחגיגה. חכינו לו על ראש ההר, אני זוכר שאז היה פרנק הפקיד הראשי של הברון. הברון בא מכיוון כינרת. שוב היתה שירה של 7 מכוניות ואנחנו הפעם כבר גדולים, רכבנו על סוסים וחכינו על ראש ההר.

כשהגיע הברון אלינו, הקפנו אותו ולווינו אותו ברכיבה על סוסים עד יבנאל. התכוננו לקבלת פנים מכובדת בבית העם. הוא בא כמובן לראות את פעולות אביו, כשנכנס לבית הכנסת חכינו שיאמר משהו, אבל הוא נכנס ויצא מבלי לומר דבר. אמרנו - יכנס לבית העם ושם ידבר, אבל הוא נכנס לבית העם ויצא מיד מבלי לומר אף מילה אחת. לא אמר ולא הבטיח אלא המשיך מיד בדרכו לכפר תבור. אנחנו היינו מאוכזבים מאוד וכבר לא לווינו אותו.

כאשר ליבנאל היו כבר מים בשפע, כל חקלאי קיבל מים בתמורה ל-50 דונם. אני זוכר שנטעו 10 דונם פרדס, קיבלו 10 דונם אבל לא נטעו את כל העשרה. נטעו 6 דונם אשכוליות, לימונים וקלמנטינות מכל מה שהציעו המומחים של אותם הימים. תפוזים עוד לא נטעו אז. הפרדס נכשל. באה מלחמת העולם וזה שיבש את הפרדסנות ביבנאל. ככלל היו הרבה "פנצ'רים" ביבנאל.

כשגדלנו קצת וגם מים היו סוף סוף חשבונו להביא קצת "תרבות" ליבנאל. אני זוכר שהברון שלח לנו רדיו חדש. זה היה הרדיו היחיד ביבנאל ויוסף תמרי "דעתסק" בו. זה היה בשנת 1931. הוא היה עולה לבית העם ומנסה להפעיל את הרדיו אבל הרדיו היה רק מטרטט והדבר היחיד ששמענו היה "רומנרי, רומניה רומניה"....

כשגדלו הילדים, היר הגדול בדרך כלל מוכרז לחפש עבודת חוץ. מפעל החשמל של רוטנברג בנהריים הציל את המצב. יום אחד בא רוטנברג ורצה להקים מפעל חשמל במקום המפגש של שני הנהרות הירמוך והירדן. לא האמנו שיקום מפעל כזה עם טורבינות. כמובן שכל העבודה היתה פרימיטיבית. הביאו כדואים שעשו את העבודה השחורה ואנשי יבנאל והסכיבה היו המנהלים והיתה עבודת חוץ שרצילה את המצב. האנשים הלכו ברגל לנהריים דרך מנחמיה כל יום ראשון ובימי ששי היו שבים הביתה. בחום הקיץ או בגשמי החורף הלכו לעבודה והביאו קצת כסף הביתה וקצת כסף פרושו גם שמחה. כמובן שעובדה זו עוררה קנאה אצל האנשים שלא זכו לעבוד. כל מי שלא יכול היה לעזוב את החקלאות לא יכול היה לעשות כסף. זה היה בשנת 1928. אחי עבד בנהריים יחד עם חבריו נסים וייזל ואליהו סוזונוב. העבודה שלהם היתה לקבל את העובדים ליד השער ושמירת הטלפון. כמובן שהם היו צריכים להיות מעודכנים בכל מה שהתרחש במפעל עצמו, רוטנברג נהג לעצור בשער ולשאול על מצב העניינים במפעל והם היו צריכים לדעת.

השנים 1936 - 1928, היו שנים רגועות. האכרים עבדו והחיים התנהלו להם במסלול.

כל ליל שבת היה משר-זלמן אוסף את הנוער ומארגן "תרבות". הוא היה בדרך טוב מאוד. אמנם הוא היה מאוד לא מסודר, היה נועל נעל שמאל על רגל ימין, היה גורב גרב שחורה וגרב לבנה. היה מפוזר מאוד אבל בדרך אמיתי. היה איש עובד אדמו. בא ליבנאל ועבד כפועל, חשב שיום אחד יקים משק בעצמו. היה האיש השמח של יבנאל.

השנים 1936-1939 היו שנים קשות. הערבים שרפו שדות ועקרו פרדסים. אם זרענו תפוחי אדמה או בצל, היו באים בלילה והופכים את האדמה. אם שתלנו שתילים ביום היו באים בלילה ועוקרים כל מה ששתלנו. ואז לא היתה ברירה אלא להקים מערך של הגנה עצמית. קודם כל התארגנה העבודה בשדות. אדם לא הלך לעבודה בשדות לבד ובלי נשק. כל אכר ואכר היה שם את הרובה על השכם או על הפרדה וכך היה הולך אחרי הבינוק, אחרי המחרשה. באותם הימים התארגנה הנוטרים. רם היו נוסעים בטנדרים או באוטו משורין, נסעו במרחק מסוים מהעובדים, והיו מסתתרים בבקער או מתחת לאיזה עץ ומגינים על האכרים. אם עקרו פרדס היו נוטעים אותו מחדש, אם היו שורפים שדה היו זורעים מחדש. לאט, לאט למדו איך לשמור. שמרו בחתולה בעמדות בלילות והיו מתחלפים. כששמעו רעש או רשרוש חשוד היו יורים. כשה לא עזר יצאו לאמבוסים בשדות. הנוטרים ישנו בבית העם. זו היתה קבוצה של צעירים והם ישנו יחד, וכשהתעוררה בעיה היו פעילים מיד והצלחתם היתה מרובה. הם היו עולים על ההר ומקיפים את האויב שנלכד במלכודת. ביניהם תמיד היו הרוגים ופצועים ולנו - שום דבר. יבנאל שימשה מופת.

אבל באותן השנים קרה לנו אסון נורא. משה-זלמן, שלמה גלר ויהודה איליוביץ החליטו לעזוב וללכת להתיישבות ב"רשדה" בבית שאן. הם התארגנו ועשו מסיבה בבית-גן באחד הלילות, אצל לבקוב נפרדו מהם וכל אחד הלך לביתו, בדיוק ליד הבית של גלר, מעבר לתעלה, בין הקוצים ארבו להם כתשעה ערבים ו"עיפו" יריות ישר לליבם. זלמן נפל על הכביש, גלר נהרג במקום ויהודה נפצע. הוא נלחם בערבים ניסה להוציא מהם את הנשק אבל הם פצעו אותו בראשו. הוא נאבק עם הערבי ונפל מטרים אחדים מהמקום, כשמצאו אותו הוא החזיק את הרובה ביד ונעל אחת - זה היה גילוי גבורה גדול של יהודה איליוביץ.

יבנאל היתה בהלם. מעולם לא קרה מקרה כזה. אז הגבירו את רשמירה. יום אחד נסעתי לחפש פרה שלא חזרה עם העדר והנה בדרך, ליד החורשה, אני נפגש עם שלושה נוטרים - חיימקה לבקוב, מרדכי סוקניק ויונה אברמסון. אני שואל אותם - מה הפזיזתם הזאת, לאן אתם נוטעים? וענו לי - אנחנו רודפים כבר שתיים אחרי כנופיה מהכפרים שבסביבה ולא יכולים לחפוש אותם. בסופו של דבר נתפשו ומסרנו אותם בצמח. אני, כמובן, שכחתי את הפרה ואת הבית והצטרפתי אליהם. היתה לי סוסה טובה שידעה לרוץ.

זו היתה הסוסה הכי טובה ביבנאל.

בזמן המרדף, נסיתי לתפוש את הפרדות בחבל אבל זה לא הלך. לא כל כך שמתי לב ופתאום קפץ ערבי מתחת לאורלים. רץ אלי וניסה להוריד אותי מהסוסה. לי לא היה נשק והערבי הזה היה שטרווי ראש הכנופיה. הוא אמר לי- מה אתם מחפשים כאן? הסתלקו מכאן! אמרתי לו - שמע חביבי, אל תעשר בעיות, אתך אני בכלל לא מתוכח, אנחנו צריכים להגיע לאנגלים והם יבררו את הענינים וישפטו.

הוא ניסה בכוח להוריד אותי מהסוסה אבל אני החזקתי היטב, הייתי רוכב טב. סובבתי את הסוסה אחורה והוא רץ אל סוקניק. בינתיים הצטרפו עוד ערבים וניסו לקחת את הרובה מסוקניק. הוא נאבק אתם בכוח. אני צעקתי לו - סוקניק זרוק את הרובה! והוא צעק - גוואלד, הצילו! אני צועק - זרוק אלי את הרובה ואני אהרוג אותם! הוא לא הצליח, הערבים זרקו אותו על הארץ ופצעו אותו פצעים רעים. חיימקה לכקוב ויונתן אברמסון שמעו את הצעקות, ירדו מהסוסים והתחילו לירות נמוך. והנה באה ערביה עם אבן ביד, רצתה לזרוק עלי, אני פשוט דרסתי אותה, עליתי עליה עם הסוסה וחגתי סביב סוקניק פשוט שמרתי עליו. כמה שזרקו עלי לא נפלתי ברוחי וגם לא נפגעתי. אני זוכר שאחד מהם ניסה להתקרב והסוסה בעטה בבטנו והוא נפל לתוך שלולית דם. בינתיים הגיעו יהונתן וחיימקה, הערבים עמדו לקחת את הרובה. יהונתן התכופף וירה מלמטה ופגע בלב הערבי. חיימקה "הכניס" לערבי אחר והרג אותו, זה היה שטרווי. הערבים האחרים ברחו. סוקניק היה פצוע קשה. סחבנו אותו למרחק של 80 מטר והתיעצנו מה עלינו לעשות הוחלט שאני ארכב למושבה כדי להזעיק תגבורת. וכך השניים חיפו עלי ואני רכבתי למושבה בדרך ישרה ולא דרך הכפרים הערביים. כשהגעתי למושבה אז אמא שלי אמרה - למה הרגת את הסוסה הרי היא הולכת למוח? אמרתי לה - את תכלכלי לי עכשיו את הראש עם הסוסה, מי חושב עליה עכשיו, הלא הרגנו שני ערבים ושלושת הבחורים הרי מחכים להגבורת. במושבה ראיתי את המפקד מתיהו, ויחד כל רמושבה נסענו לחלץ את הבחורים. הם הדליקו קוצים לסמן לנו את הדרך. סוקניק היה פצוע באמת קשה אבל הצלחנו להביא אותו למושבה.

ומכיון שאני לא הייתי בתפקיד, נאלץ להתערב בענין עורך הדין חוטר-ישי ולשחרר אותי מכל מעורבות. אבל כדי לחלץ את יהונתן אברמסון ואת חיימקה לכיבוש מאשמת רצח, צריך היה לפצוע אותם. דוד יצחקי לקח חבל, יהונתן התפשט וזה "הכניס לו מכות טובות" בחבל וגרם לו "סימנים". חיימקה "קיבל" ברגל וכך כשהם שניהם מכוסים בתהבושות כאילו נפגעו בקרב, יצאו השניים זכאים. כמובן שכסף רב זרם לידיהם של עורכי הדין שטיפלו במקרה. השניים עזבו את המושבה בעוד שאני נשארתי כאן. פעמים רבות אימו הערבים עלי שירצחו אותי, אבל לא עשו זאת ערב סדור התגוררו בין ערב מנרה ובין מושבת יבנאל, ערב סדור עבדו ביבנאל והכירו אותנו

היטב. לא היו מהם אנשי כנופיות וגם לא פגעו באנשי יבנאל. הרוצחים שרצחו את השלושה ביבנא

היו ממנרה.

באחד הערבים, בתחילת הערב, הדליקו את השדות של יבנאל, בית גן ומשמר השלושה. הלכנו לכבות את השריפה, ברגע שרתחלנו לכבות התחילו לירות עלינו מלמעלה, אנשי אום-אל-אלד. כמוכן שמיד החלו מתארגנות קבוצות כוח בראשותו של חיימקה לבקוב. הם התקדמו לעבר ההרים כדי להקיף אותם. אברהם ליפשיץ נפצע בידו. הוא השתטח על הארץ וצעק - נפצעתי! האנשים שלנו שעלו על ההר לא ירו. אמנם הקיפו אותם וחשבו שזו הזדמנות מצוינת "לגמור" עם כל השריפות לתמיד. אלא שלפתע באה פקודה להפסיק ולחזור. מתיתיהו קסטיצקי נתן את הפקודה הזאת. הוא חשב שאם ימצאו אותנו האנגלים בשטח שיפוט שאינו שלנו יאשימו אותו במתן פקודה להכנס לתוך הכפר, ואסור היה לנו להכנס לתוך הכפרים שלהם בלי הוראה מקצין בריטי. התאכזבנו מאוד כי יכולנו בהחלט לרצליח, הם פשוט היו בתוך מלקחיים. אבל פקודה זו פקודה והסתלקנו מהשטח.

מקרה נוסף שארע - פעם אחת החלטנו בינינו לבין עצמנו לצאת לשדות הערבים ולנקום בהם כדי שיהיה לנו שקט, ויריה מה שיהיה! כל אחד מאתנו לקח בקבוק בנזין, היה בידינו גם נשק ליגאלי ובלתי ליגאלי ועלינו על השדות שלהם. הדלקנו את כל השדות והיתה להבה ענקית. הם לא באו לכבות אבל מאז היה לנו שקט. השריפות השתתקו. אנחנו אמנם הפרנו פקודה אבל לא יכולנו לשתוק.

לזכר שלושת הבחורים שנהרגו הוקם הישוב משמר השלושה, הביאו עולים מכפר סבא והקימו ישוב שלישי וכך היוו יבנאל, בית-גן ומשמר השלושה חטיבה אחת. ה"הגנה" ריכזה פעילות ביבנאל. בבתים עזובים של הסוכנות ריכזה ה"הגנה" קורסים של מכ"ס בין ראשוני הבחורים שהשתתפו בקורסים האלה היו משה דין, יגאל אלון, רבין, בר-לב וכל יתר האלופים בצה"ל. זו היתה ההתחלה.

אחד הסיפורים שמספרים על אותם הימים - היו באזור שלושה אנגלים, אחד מהם היה מאוהב ברבקה ליפשיץ ומכיון שידע על הקורסים המתנהלים ביבנאל איים שאם הבחורה לא תלך אתו יגלה את דבר הקורסים לאנגלים - הוא אמר - אם יהיה לי תרגול הודו לא אספר דבר. אבל כנראה שלא היה לו תרגול הודו והנה הגיעה השמועה שהצבא הבריטי עומד להקיף את יבנאל ואז הבחורים עזבו את יבנאל ונתפסו בדרך ליוקנעם. היו 43 בחורים ונשפטו למאסר מ-5 עד 15 שנים. באותם הימים הלשינו על מצבור של נשק בחדר הנוטרים במשמר השלושה. ואמנם מסתבר שהיו גם מלשינים באזור. האחראי לחדר הנשק נאסר ושוחזר עם קום המדינה. היו כאן אנגלים שמסרו בחורים לידי הערבים שרצחו אותם בדם קר.

בן יבנאל, מנחם קורקין, יצא ללבנון, בין 23 הבחורים שיצאו בסירה לסריפולי וטבעו בים לאחר שנפגעה הסירה. הוא בין 23 הנעדרים עד היום הזה.

כשבאו לאסור את מנחם לונץ, אני הייתי בזומזומיה, חרשתי במרחק של כ-200 מטר מביתו. עמוס ברנשטטר-מוקדי ואני ידענו שעומדים לבוא ולאסור אותו. ניגשנו אליו קודם ואמרנו לו - מנחם, תשמע, המשטרה בעקבותיך, תסלק את הפצוץ ואנחנו נציל אותך. הוא אמר לנו - אני מצפצף עליכם, יש לי אקדח ואני יורה. אז עמוס אמר לו - באנו להזהיר אותך כחבר וכידיד שלנו. היו עוד שבאו לבקש ממנו שיעלם ליום-יומיים עם הפצוץ וידאגו לו לכלכלה. הוא לא רצה לשמוע אף אחד. היה עקשן ואיים על כולם. אני לא שואל אתכם מה לעשות מי שידבר הרבה אני אתן לו כדור בראש. הוא היה איש מחתרת שהתאהב בבת אחותי בבית-גן, שרה ליכטנהולץ. היא אהבה אותו מאוד וגם הוא אהב אותה אבל אנחנו דאגנו שהעסק הזה יגמר. הוא היה יליד יבנאל ולמד באוניברסיטה בירושלים. בזמן שאכלו אצלי אנשי ה"הגנה" בבית, בא אלי יום אחד ואמר לי - שמע אלקנה, אני רוצה להביא אליך בחורים מהאוניברסיטה, הם בחופש תאכיל אותם כמה ימים. מכיון שבאותם הימים אכלו בביתי בחורים שהשתתפו בקורסים של ה"הגנה" היסטתי ואז הוא אמר- הם כולם אנשים טובים. אמרתי לו - הם כולם בעלי זקנים - ענה לי - אלקנה, הם ככה פראים, זה ספורט! הכנסתי אותם לאכול ואז הוא ביקש שלא יאכלו יחד עם אנשי ה"הגנה". אשתי נבהלה אמרתי לה - מה איכפת לך, זה כסף טוב. וכך האכלנו אותם במשך שלושה ימים. אז ניגש אלי עמוס מוקדי ואמר - אתה יודע מי האנשים האלה? אמרתי לו - מאין לי לדעת? על המצח לא כתוב שום דבר. אמר לי - תדע לך שאלה הם אנשי אצ"ל ואנשי לח"י, עליך להזהר וכדאי שתסלק אותם מיד. כששמעתי את השמות האלה אצ"ל ולח"י, רעדתי ממש, לא סיפרתי דבר לאשתי ניגשתי למנחם ואמרתי לו - כאשר שאלתי אותך מי האנשים האלה, אמרת לי שאלה הם אנשי האוניברסיטה, ולא כך הדבר. אני קיבלתי פקודה להודיע לך, וכך אני עושה, מודיע לך, שאין לי אפשרות להאכיל שני ארגונים. אני בעל משפחה, אשה וילדים ויש לי גם הורים - ואם הבחירה בידי אני מעדיף את אנשי ה"הגנה" שאוכלים אצלי כבר הרבה זמן. הוא אמר - מה איכפת לך, אני משלם. אמרתי לו - אני קיבלתי פקודה ואני מבצע את הפקודה. אמר לי - אתה תקבל כדור בראש. אמרתי לו - אינני נבהל מה"כדור בראש", אתה אמנם אמיץ אבל גם אני יודע לכת כדור בראש. תשלם לי בבקשה את רמגיע לי ונסגור את העניין בשקט. וכך היה בין האנשים היו אברהם שטרן ומנחם ביגין, והם התחלקו בין האכרים ביבנאל. כשנודע ביבנאל מי הם האנשים האלה, קיבלה אשתי התקף לב. נאתי למנחם ואמרתי לו - עכשיו אתה רואה, גרמת לאשתי התקף לב ודכאון גדול, שלם וקח את האנשים. כעבור זמן קצר הגיעו אליו שני פצועים, את האחד הוא שלח מיד ואת השני החזיק בביתו. ושוב כנראה שהיתה כאן הלשנה וידענו שהצבא בדרך אליו.

כמו שכבר סיפרתי, באותו יום עבדתי בשדה. אנחנו קיבלנו פקודה לא לעזור. אם האדם רוצה לאבד את עצמו לדעת, לא יכולנו להציל אותו. כ-90 אנשי צבא באו, ביניהם היה שוטר יהודי בשם שאלוני, הוא עמד ברחוב והכריז - אני לא משתתף בפעולה הזאת, אני רוצה אתכם כעדים לכך, כשוטר בריטי אני חייב להופיע, אבל אינני משתתף בפעולה הזאת. הצבא הקיף את הבית. בבוקר של אותו יום, ניגשו אליו שני אנשי יבנאל, שמואל שולמן ושמואל צימרמן וביקשו אותו שיסגיר את עצמו והפושטה תדאג לכך שיצא לחופשי במהירות האפשרית, הוא אמר להם - אני מצפצף עליכם, וזרק רימון שלא התפוצץ. והיה מזל שהרימון הזה לא התפוצץ כי השניים היו נהרגים במקום. הקצין לא היסס פתח מיד באש ופגע במנחם לונץ ישר בגבו. מנחם התגונן, היה לו נשק וגם לפצוע שהיה אתו היה נשק. השניים החזיקו מעמד כשעה אבל הכדורים חדרו את הלבנים והרגו את מנחם. הקצין הבריטי חיכה עוד כשעה ורק כאשר לא היתה תגובה ניגשו לחלון והציצו פנימה כדי להיות בטוחים שהשניים אמנם נהרגו. אולי פחדו שמנחם טמן פצצה בכיתו או רימון? מנחם היה חבר אצ"ל, גם בת אחותי היתה אתם. היה לו מזג חם, הוא רצה מולדת ומת מוות טפשי בסופו של דבר.

הוא קבור ביבנאל ואני מוכרח לומר שמותו כואב עד היום.

בזמן מלחמת העולם השנייה, התגייסו ביבנאל כ-20 איש לצבא ובריטי, מהם כלוחמים, מהם עבדו במכונאות, אחרים התגייסו לבריגדה, בין השאר התגייסו כדי שיהיה להם ממה להתקיים. אני יצאתי להיות "פיונר". כשהבאתי את צו הגיוס שקרא לי לצאת לצרפת, לדנקרק בעוד שלושה ימים, אז בבית אלה שהיו "ברוגז" נהיו "שולס". מה זאת אומרת אתה עוזב את הבית, את האשה, את האמא, את ההורים הזקנים, ואת החקלאות?

אז אמרה לי אמא - בני, אתה לא הולך!

מה זאת אומרת, אני לא הולך, הלא אני התגייסתי, זה אבוד!

ואמא אמרה - זה לא אבוד, אתה לא תהיה בשר תותחים לגרמנים.

ואני אמרתי - אם הגרמנים רוצים להרוג אותנו אז אני חייב להרוג אותם קודם.

ואז אמרה אמא - סמוך עלי, אני אציל אותך, אני קוזאק.

אמרתי לה - אם את רוצה להציל אותי, לכי את במקומי.

ירדה אמא לטבריה ופגשה את היהודי שגייס אותי - קרנסנינסקי ואמרה לו - שמע, מה אתם

לוקחים את הבן שלי, הוא חקלאי ויש לו 300 דונם אדמה, הוא צריך לעבוד וזו מלחמה.

היהודי הזה דיבר עם האנגלי והאנגלי אמר - נכון שחקלאות זו עבודה חשובה גם בזמן מלחמה

אבל למה באת את, איפה הבן שלך?

ואז אמרה לו אמא - אנחנו הורים זקנים ואין מי שיפרנס אותנו, יש לו אשה וגם ילדה ולאן הם

ילכו. הוא חייב לעבוד את האדמה. מי יעבד, מי יזרע, מי יקצור ומי יחרוש?

ואז האנגלי אמר - אנחנו לא ידענו את כל הפרטים האלה.

אמא הצהירה בשבועה שהפרטים באשר לאדמה ולחקלאות אכן נכונים וחזרה הביתה, ואני נשארתי בבית ובחיים. מי שיצא לדנקרק לא חזר. בני אחדנה הערבים הלכו ובאמת לא חזרו, פשוט כולם היו בשר תותחים.

שבת אחת, הופיע ביבנאל טקטי וירדו ממנו יהודי אחד כלווית אשה.

אמר היהודי - באתי לקנות כאן איכרות. אמרתי לו - אנחנו לא מוכרים, אבל אני אקח אותך לשכן, הם אנשים זקנים הבנים שלהם אינם מעבדים את האדמה ואולי הם מעוניינים למכור. השכנים קיבלו את היהודי בסכר פנים לפות, הוא דיבר עברית יפה ופיזר כסף רב. אבל היהודי הזה שאל יותר מדי הרבה שאלות, כמויות המים, גובה ההרים בסביבה ועוד כל מיני שאלות לא כל כך רלוונטיות. הוא רצה לדעת אם קריר ביבנאל או אולי חם מדי, שאל שאלות על בריכות המים, על מספר התושבים היהודים ועל מספר התושבים הערבים - עניתי לו תשובות מתחמקות ומאחר שעורר בי חשד הלכתי וסיפרתי עליו למי שהייתי צריך לספר. האיש שאל אותי לשם היהודי, אמרתי שאינני יודע - פשוט בא אלי אורח ופיזר כסף וכמוכן שבעד כסף.... מה שראה, ראה ורשם בלטינית או בגרמנית. ואז אמרו לי - היהודי הזה הוא בעצם מרגל גרמני שמחפשים אותו כבר שנתיים. הוא מסתובב ו"קונה" איכריות. מיבנאל נסע המרגל הזה לכפר-תבור ושם גם חוסל בידי הצבא הבריטי תוך שניות אחדות.

המלחמה נגמרה והבחורים שלנו חזרו. מי שחזר חזר ומי שנפצע נפצע, היו כאלה שהיו להם הרבה בעיות והיו כאלה שהיו להם פחות בעיות.

הבריטים עזבו את הארץ וחשבו שיהיה תווה ובוהו וגם אנחנו חשבנו כך. לנו לא היתה ברירה אלא להתגונן. בארץ היו אז 600,000 יהודים. וכאשר הכריזו האומות המאוחדות ב-29.11.1947 שמדינת ישראל תקום ב-15 למאי 1948, ידענו שלפנינו עומדת בעיה ושנצטרך להתגונן ושכאן יהיה מאבק קשה. אנחנו שהיינו דור שני בארץ לא פחדנו ולא אמרנו לאנגלים תשאר ותגנו עלינו.

אני הייתי פועל כנין ברגניה ב', הקמתי כיצורים לחדרי תינקות, תעלות, שוחות ובונקרים מבטון, מעצים ומפחים. כשעברתי שם נגש אלי ידידי הטוב שמואל דוכובנה ואמר לי - חבר שלי טוב שמע שאתה יודעת לבשל ואתה יכול לעזור לה, מה דעתך לתת אוכל לחיילים? אמרתי לו - ברצון. תמיד היינו מוכנים לעזור ולתת וגם לעבוד. הוא אמר לי - שמע, יבוא אליך אדם וידבר אתך בשם ה"הגנה".

ובאמת בא אלינו יחיאל הלפרין, איש שער הגולן ואמר לאשתי כרמלה - מחר נבוא לאכול שלושה אנשים.

ובאו שלושה - מפקד חטיבת גולני משה מונטג, יחיאל עצמו ושמואל דוכובנה. אכלו כמה ימים ימים (3 ארוחות ביום) ואמרו - מצטרף אלינו עוד אדם, וזה היה נחום שפיגל (גולן) שהיה אחר כך מפקד חטיבה. ואז התחילה להתארגן חטיבת גולני. יום יום הגיעו מתנדבים ומתנדבות למעשה האנשים עדיין לא היו מגויסים בכוח, היתה התנדבות. בהתחלה גם אני לא הייתי מגויס. היה קו הגנה וצריך היה להגן עליו. כך הוקמה חטיבת גולני ביבנאל - משה מונטג, יחיאל הלפרין ועוד כמה אנשים. הם גם החליטו שביבנאל יהיה שדה תעופה ולגליל תהיה טיסה. שתי טיסות היו בארץ, אחת בתל אביב לאזור הדרום ולירושלים ואחת ביבנאל לאזור הצפון, זו שתגן על הצפון מפני לבנון, סוריה וירדן.

שדה התעופה היה השדה של וולודיה ניסנבויס שהוחרם לצורך הענין, זה היה השדה מול הגורן. אוירונים לא ראינו אז בכלל.

מספר האנשים שאכלו גדל מיום ליום ובמהירות הגיע ל-15 איש. מפקדים בדרגות שונות, מפקדי חטיבות ומפקדי גדודים וכך נבנה והתארגן צה"ל.

כל מפקד דאג להתארגן בעצמו. כדי שתהינה מכוניות שמו מארבים ליד עפולה התנפלו על ערבים קשרו אותם והחרימו את המכוניות שלהם. כל יום גדל מספר המכוניות, מכונית ערבית או מכונית יהודית.

חיילים התנדבו ברצון או שלא ברצון, ידעו שהמצב הולך ומחמיר והמאבק בלתי נמנע. התלבושת היתה פשוט, חאקי בלי סמלים ובלי דרגות. לא ידעת מי המפקד ומי החייל. כולם עבדו בצוותא, מלחמה עוד לא היתה למרות שהיו התנגשויות. ככל שהתקרב תאריך ה-15 למאי, מועד העזיבה של הבריטים להך וגבר המתח. פעולת השחרור הראשונה היתה שחרור טבריה וצפת. וזו היתה פעולתם של אנשי הגליל העליון והתחתון. ההתגוננות היתה מאורגנת. כשאנחנו חגגנו שלושה ימי שמחה עם הכרזת המדינה עשו הערבים 3 ימי אבל. אנחנו רקדנו ברחובות והם התפללו. אני זוכר שכחיפה הניפו דגלים שחורים בצידם של דגלים בתכלת-לבן.

ואצלנו אני הייתי השומר, המ"צ, נותן האוכל כשאשתי היתר המבשלת. יותר מאוחר הגיע אלינו הש"י. הש"י לקח את החדר של אמי. ככל שרבו האנשים ביבנאל היו מוכרחים לקחת דירות אצל האיכרים. מי שהתבקש עזר והיו מקרים שלקחו בכוח.

מקרה אחד כזה אני זוכר - ישעיהו קרמר, הש"י רצה את הדיר שלו והוא לא רצה לתת, אמר - אני רק התחתנתי, אני לא יודע. ואבא שלו צעק - אתם "סמארכאצ'עס", מי אתם בכלל, אתם רוצים להתגבר על אנשי עבדאללה? אל תרגיזו את הערבים.

היה ויכוח מר ולא נעים שבסופו נאלצו ישעיהו ואלקה אשתו לעבור למקום אחר.

בביתו של ישעיהו הלימו מטבח צבאי.

שדה התעופה קם והיר. יום אחד בא אלי בחור לבוש בגדי חאקי ושאל - פה בית סוזנוב?

אמרתי לו - ומי אתה? פועל שחור?

אמר לי - אני טייס.

אמרתי לו - אני לא רואה שאתה טייס, לבוש בבגדים כאלה וכובע טמבל, תראה לי תעודה שאתה

טייס ואל תעשן ממני צחוק.

אמר - הנה מפקד החטיבה, תשאל אותו.

ואכן המפקד אישר שרבחור הוא טייס וכמוכן שנתתי לו להכנס.

באותו ערב שמענו שרופל מטוס ליד משמר העמק וצריכים להביא אותו, והבחור בחאקי היה

הטייס שעליו הוטל המשימה, דניאל בוקשטיין. פה דיברו והתלוצצו, מתי להביא, בלילה

או ביום, - האנגלים הפילו בטעות 5 אוירונים מצרים ואחד הופל בשלמות על יד משמר העמק.

בשלוש וחצי לפנות בוקר הגיע לכאן ג'יפ והוא קורא לנו - כרמלה, אלקנה, קומו. אנחנו רעבים

עבדנו כל הלילה ויש אוירון מצרי ביבנאל. החביאו אותנו תחת הזיתים של תנוך בן צור. אוירון

אמיתי קצת יותר טוב מפרימוס. אמנם זה לא היה מסרשמיט אבל זה היה אוירון משוכלל, והטייס

שהגיע ליבנאל הביא אותו לכאן ממשמר העמק. האנגלים לא הרגישו שום דבר כמוכן וה"ציפור"

הזו הושתרה בין הזיתים של בן צור. כעבור זמן קצר הגיעו עוד טייסים והקימו בבית של יעקב

מיזל את המזכירות שלהם. הבית היה קרוב לשרה התעופה.

החתקפות של הערבים היו בעיקר על סג'רה ועל הדגניות. קאויג'י רצה לנתק את הגליל העליון

מהגליל התחתון. מדגניה ליבנאל ומסג'רה ליבנאל.

הקרוב על סג'רה היה קשה מאוד. הרופא החטיבתי שהיה בא לאכול אצלנו, נהרג שם ברגע שעמד

לחבוש פצוע. הרופא והפצוע נהרגו מפגז. בחורים נפלו על לוביה שאותה החליטו משוכרחים לנצח

ונליצחו. כני לוביה היו שונאי ישראל בימי שלום ובודאי בימי מלחמה. 4 בחורים נהרגו שם

שלושה מיבנאל ואחד משרונה. עד כמה שאני זוכר נהרג שם גם איש או"ם. הם חיברו מוקשים

לגופות כך שמי שימצא את הגופות יהרג בעצמו. החבר"ה שלנו ידעו על כך ונזהרו מאוד.

לצפת שלחו תגבורת מיבנאל. היו כאן כ-150 איש, חיילים ומפקדים, רובם אנשי ההתישבות

העובדת, היו מעין חרוד, תל יוסף, מכפר יהושע ומנהלל. אלו היו אנשי הפלמ"ח וה"הגנה".

את טבריה לא כבשו אנשי סכריה אלא אנשי עמק הירדן ואנשי יבנאל.

בעמק הירדן לחמו שלושה חיילות - סורים, עיראקים וירדנים. המטרה היתה לכבוש את הדגניות

, להגיע ליבנאל, לכבוש את שדה התעופה ולסגור את המעבר מהגליל העליון והתחתון לכיוון

חיפה. התקפה מנצרת לעפולה ומג'נין לעפולה כדי לבודד את עמק בית שאן. המצב היה באמת קשה.

אני זוכר שבזמן ההתקפה על עמק הירדן הגיע פליט ובפיו הידיעה המרה שדגניה ב' נפלה. מיד סיפרנו למפקדים והם אמרו - לא דובים ולא יער. ואני שאלתי והפליט? אמרו - אל תספרו לאיש, כדי לא להגדיל את הפאניקה. הסתבר שהמהומה באותם הימים הייתה גדולה ומכיוון ששער הגולן ומסדה נפלו, הרי שהפליט הזה היה בטוח שגם דגניה ב' נפלה, וכך סיפר לנו. לי זכור ששער הגולן ומסדה לא בדיוק קיבלו פקודה לסגת והם עזבו את הישובים ללא מלחמה ממשית. הקרבות העיקריים היו על הדגניות. עד כמה שזכור לי האנשים בשני הישובים האלה עזבו ללא פקודה. ואני זוכר שכן גוריון סילק אז את מפקד החטיבה משה מונטג בגלל כל הפרשה. כשבאו ליבנאל אנשי שער הגולן ואנשי מסדה באו אנשי יבנאל לעזרת האנשים באוכל ובמקומות לינה, היו כאלה שעשו זאת ברצון והיו כאלה שעשו בלי רצון, אבל כולם נחרמו לעזרה. כיבוש משמר הירדן היה סיפור עצוב מאוד, חברי הטוב אורי יופה אחיו של אברהם יופה היה שם. הוא הזניח את משמר הירדן ועל כך נתן את הדין במשפט שהיה אצלו בבית. אני אמרתי לו - אתה חברי הטוב ואיש יבנאל, איש יבנאל לא מתנהג בצורה כזאת. איש יבנאל לא עושה דבר כזה. אתה רצחת את משמר הירדן - קח את האקדח ודפוק את עצמך - הוא ענה לי - אני לא יכול לעשות את זה. צבי לבקוב נשאר בצמח למרות שקיבלו פקודה לסגת. הוא היה מפקדו של גדוד ברק.

אני זוכר שקיבלתי פקודה ממש ליפשיץ להצטרף לכוח שיצא לעזור לעמק הירדן. היה לי רובה והיו לי 100 כדורים ו-2 רימונים. אשתי לא הייתה בבית - קיבלנו פקודה להוציא מיבנאל את הזקנים ואת הילדים והיא נסעה עם הבת. אני נשארתי בבית ואתי נשארה פועלת מפוריה. הרי את המטבח צריך היה לקיים. כשקיבלתי את הפקודה לצאת, השארתי את המפתחות של המטבח ואני זוכר שיחיאל רלפריץ אמר - יהיה מה שיהיה. לקראת ערב הגענו לקבוצת כנרת. פגז נפל בדיוק ונהרג מהנדס אחד. לפתע התקרב ג'יפ ובו ארבעה חיילים, והם שאלו - מי זה אלקנה סוזנוב? אמרתי לרם - זה אני. אחרי ויכוחים שנמשכו זמן רב, אמרו - יש לנו פקודת מאסר נגדך, הפרת פקודה. ואז התחיל ויכוח נוסף, בסופו של דבר ראיתי אמנם את פקודת המאסר נגדי בחתימת מפקד החטיבה. וכך הביאו אותי חזרה ליבנאל אל מפקד החטיבה. וזה שאל - איך עזבת את המטבח? זו הפרת פקודה. אתה איש צבא! אמרתי - אני לא עזבתי שום, קיבלתי פקודה לצאת עם התגבורת ואני שייך ליבנאל. אם יבנאל קבע שאני צריך לצאת אז אני צריך לצאת. לזה ענה המפקד - אתה עכשיו אסיר ותשב במרתף ביתך 24 שעות. אתה חייב להבין שאם באים אליך 60 איש לאכול, הרי מישהו חייב להיות כאן ולהאכיל אותם. בלי אוכל אין צבא! אמרתי לו - אני חייב תגבורת, לך למא"ז משהלה ליפשיץ ותבקש עזרה. ואמנם באו 6 בנות לעזרה בהכנת האוכל.

בין הנשים שבאו לעזרה היתה אשתו של אברהם ליפשיץ מעין חרוד וכן אשתו של אבינועם טגל. ובאמת הגיעה תגבורת והצלחנו להדוף את ההתקפה על עמק הירדן.

בשדה התעופה של יבנאל היו בזות, מכונות יריה "אס-ג'י", יעקב מייזל היה ממונה על בזה אחת ברגע שהיו מאתרים אויב מתקרב ירו עליו.

בחצר, אצלי, היו 5 טון בנזין לאוירונים.

בחצרות של כל אנשי יבנאל היו חיות שהובאו ליבנאל מהישובים. אצלי בחצר היו 300 ראש כבשים של מעגן וברפת היו הפרדות של קבוצת כנרת.

ערב אחד, ישב איש מעגן במרתף, לאחר שחלב את הכבשים, ועשה גבינה. פתאום התחיל לירות באקדח הטופי שלו. כשמהרתי אליו בשאלה על מעשיו, אמר - הנה אוירון מתקרב, אני יורה ואולי יפחד הטילים ויסתלק מכאן.

שמואל שולמן ישב במרפסת והחזיק בידו רובה אנגלי. לפתע התקרב אוירון דקוטה מכיוון הסורים עבר את פוריה והתחיל לירות. אמר שולמן - תראה, אני אפיל אותו. ואחרי כמה כדורים הוא צועק - תראה אלקנה הפלתי אותו. אמרתי לו - אני חושב שהאוירון רק מסתובב. אמר לי - לא תראה האוירון נפל. ומכיו שהאוירון לא חזר מיד, חשכתי שאולי שמואל צודק והאוירון אכן נפל אבל, האוירון עשה סיבוב ארוך וחזר להמטיר אש על יבנאל. הדבר הראשון שראיתי היה שמואל שולמן רץ לחפש מחסה. וכמו שהיה שמן ברח במהירות של שד אל המרתף שבכית.

יעקב מייזל המטיר עליו עם הבזה והמטוס נפל כנראה ליד נהריים או ליד מנחמיה. מספר פעמים ניסו להפציץ את המטה, אבל במקום תלירות על המטה של הצבא ירו על בתים בודדים, פה ושם הרגו פרה וחיסלו את הלול. אסונות בבני-אדם לא קרו.

יום אחד היתה הפגזו רצינית על חטיבת גולני והתגלה מרגל עירקי בתוך החטיבה. אני זוכר שישבנו בבית ופתאום צעקות מהרחוב של מפקד הש"י - כרמלה, אלקנה, מהר, זורקים עלינו "סוכריות". כלומר מפציצים. השתטחנו על הארץ כי באמת לא היה לאן לברוח. והיתה הפגזה "יפה" מאוד. חשבנו שהבית נהרס. אבל למזלנו קרה נס והפצצות נפלו - 4 לפני הבית ו-4 אחרי הבית. עוד באותו ערב ידענו שמוכרח להיות מרגל. עברנו לביתו של משה ליפשיץ ארגנו שם את חדר האוכל. אמרו לי להגיש ל"מרגל" הזה את המרק, כלומר שאזרוק לו את הצלחת לפנים, ואז נתנפל עליו ונרוקן לו את הכיסים. ואמנם כך עשינו. המרגל הזה נבהל ומיד ניגשו 4 חיילים והוציאו ממנו את כל המסמכים. כמובן שזה היה "צבעי". בידיו היתה התכנית של יבנאל, מפורטת לפרטים הקטנים ביותר, כל עץ וכל נקודה. למזלנו האויב לא קלע למטרה, והפצצות נפלו כ-2 ק"מ מהמטרה.

את המרגל הזה שפטו במגדל וחיסלו אותו. הוא היה תשעה חודשים ביבנאל פרטים נוספים איני יודע. לוי אברהמי היה המפקד פה והוא גילה את העניין הזה.

מפקד הטייסת היה דניאל בוקשטיין. הוא הפציץ בלוביה, בנבי יושע, כנצרת. היה יוצא מיבנאל להפצצות האלה. זה היה לפני קום המדינה. דניאל בוקשטיין נהרג בדרך לירושלים. נהרגו יחד אתו 2 טייסים ו-3 מכונאים ביניהם אחד מיבנאל יריב גוטמן. אינני יודע עליהם פרטים מלאים. אחרי שדניאל בוקשטיין נהרג קיבל משה ולדמן את הפיקוד על הטייסת.

באותה תקופה היו בני יבנאל מפוזרים בכל הארץ. תמיד היו ראשונים במשימות. את הכניעה אחרי כיבוש הגליל המערבי קיבל עמוס מוקדי-ברנשטטר. עמוס אברמסון היה בין שועלי שמשון שבנגב, הרבה חבר"ה היו בלוביה ובסביבותיה, וכן בעמק-הירדן, ביניהם צבי לבקוב, עזריה סיגל ותמרי. הם כולם היו גיבורים. אני זוכר שנסענו לסג'רה במשורין עם עזריה סיגל, חמישה או ששה איש, הוא לא פחד וירה במכונת היריה. בודדים עמדו הכחורים מול רבים, ידעו שאין לסגת וכשהגיע ה-15 למאי קמה המדינה והצבא היה מאורגן.

בקרוב ימלאו למדינה 20 שנה ונקוה לחגוג בירושלים.